

ӘОЖ 82.0:37.016; 82:37.016; МҒТАР 17.01.45
<https://doi.org/10.47526/3107-3085.422>П.М. АДИБЕВА¹, А.А. МУРАТБАЕВ², Ғ.Қ. ЖАПИШЕВА¹¹Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

✉ e-mail: pakizat.adiyeva@ayu.edu.kz

ОРТА МЕКТЕПТЕ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақаланың өзектілігі жаһандану дәуіріндегі білім беру парадигмасының өзгеруімен және қазақ әдебиеті пәнін оқытудағы инклюзивті тәсілдердің жеткіліксіз зерттелуімен айқындалады. Қазіргі таңда инклюзия тек физиологиялық ерекшеліктермен шектелмей, тілдік, әлеуметтік және психологиялық бейімделуді қажет ететін кең ауқымды тенденцияларды қамтиды.

Зерттеудің мақсаты – орта мектепте қазақ әдебиеті пәнін оқытуда ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың тұлғалық және мәдени дамуын қамтамасыз ететін тиімді әдістемелік модельді негіздеу. Осы мақсатқа жету үшін инклюзивті ортада көркем мәтінді қабылдау ерекшеліктерін анықтау, мұғалімдердің әдістемелік құзыреттілігін бағалау және оқыту стратегияларын сұрыптау міндеттері қойылды.

Зерттеу қазақ әдебиеті пәнін инклюзивті ортада оқытудың әдістемелік мүмкіндіктерін талдау және жүйелеу негізінде жүргізілді. Мақалада сабақ үдерісінде визуализация, деңгейлік тапсырмалар және интерактивті диалогтық технологияларды қолданудың мазмұндық және құрылымдық ерекшеліктері айқындалып, олардың оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін қолдаудағы рөлі қарастырылды. Талдау нәтижелері аталған тәсілдердің инклюзивті білім беру жағдайында оқу материалының қолжетімділігін арттырып, оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ескеруге жағдай жасайтынын көрсетеді. Жұмыстың ғылыми маңыздылығы инклюзивті білім беруді тек медициналық емес, пәндік-әдістемелік контексте (қазақ әдебиеті негізінде) қарастырып, жаңа инновациялық тәсілдерді теориялық тұрғыдан жүйелеуінде. Практикалық құндылығы зерттеу нәтижелерін жалпы білім беретін мектептердегі қазақ әдебиеті мұғалімдеріне арналған әдістемелік нұсқаулық ретінде, сондай-ақ педагогтердің біліктілігін арттыру курстарында қосымша материал ретінде қолдану мүмкіндігімен сипатталады. Талдау нәтижелері инклюзивті оқытудың көпкомпонентті стратегияларын сабақ үдерісіне интеграциялаудың тиімділігін дәлелдейді.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, тиімді тәсілдер, әдеби шығармалар, педагогикалық стратегиялар, тең мүмкіндіктер, ынтымақтастық дағдылары.

* Бізге дұрыс сілтеме жасаңыз:

Адиева П.М., Муратбаев А.А., Жапишева Ғ.Қ. Орта мектепте қазақ әдебиеті пәнін инклюзивті оқытудың әдістемелік ерекшеліктері // *Yassawi Journal of Philology*. – 2026. – №3 (3). – Б. 181-193. <https://doi.org/10.47526/3107-3085.422>

*Cite us correctly:

Adieva P.M., Muratbaev A.A., Zhapisheva G.Q. Orta mektepte qazaq adebieti panin inkluzivti oqytudyn adistemelik erekshelekteri [Methodological Features of Inclusive Teaching of Kazakh Literature in Secondary Schools] // *Yassawi Journal of Philology*. – 2026. – №3 (3). – B. 181-193. <https://doi.org/10.47526/3107-3085.422>

Мақаланың редакцияға түскен күні 15.04.2025 / қабылданған күні 30.09.2026

Кіріспе

Педагогтер әлемдік деңгейде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуда нақты және дәлелденген практикалық әдістемелерді дамытуға ұмтылуда. Көп жағдайда жиі қайталанатын дәстүрлі тәсілдермен жұмыс жасау тиімді әрі техникалық тұрғыдан жеңіл көрінуі мүмкін. Алайда осы салада қызмет ететін мамандар басқа педагогтерге қарағанда анағұрлым сыни тұрғыдан ойлауға бейім болуы шарт. Ата-аналармен коллизиясыз байланыс орната отырып, мұғалімдер арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың қолайлы өмір сапасын қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Педагогтер өздерінің кәсіби қызметін трансформациялау үшін оқытуды жоспарлау және оны жүзеге асыру кезеңінде қолжетімді ең үздік ғылыми дәлелдерге сүйенуі қажет. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға арналған тиімді оқыту стратегиялары мен тәжірибелері туралы базалық негіздер ғалымдар тарапынан жан-жақты зерттеліп, ғылыми еңбектер жазылуда. Өкінішке орай, зерттеушілер ұсынған тұжырымдар мен мұғалімдер тікелей қолданатын практикалар арасында елеулі когнитивті алшақтық бар екені байқалады. Бұл диссонанстың бір бөлігі, көп жағдайда, мұғалімдерге қатысты зерттеу нәтижелерінің қолжетімсіздігінен немесе практикалық қолдану мүмкіндіктерінің төмендігінен туындайды. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға білім беретін маман ретінде, педагогтер көптеген дидактикалық стратегиялармен таныс деп есептегенімізбен, олардың эмпирикалық тиімділігіне қатысты толыққанды сенімділік жетіспейді.

«Инклюзивті білім берудің фундаменталды мәні – ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды жалпы білім беру кеңістігінде оқыту [1, 4-б.]». Алайда, бұл процесс оқушыларды тек физикалық тұрғыдан сыныпқа орналастыруды ғана білдірмейді. Керісінше, бұл бейімделген білім беру бағдарламасын, модификацияланған оқыту әдістемелерін, вариативті бағалау жүйесін және инклюзияны қамтамасыз ету шараларының толық жиынтығын енгізуді көздейді. Бұл іс-әрекеттердің барлығы сынып деңгейінде мұғалімге жан-жақты әдістемелік қолдау көрсетуді талап етеді. Қысқаша айтқанда, инклюзивті білім беру – бұл көпкомпонентті стратегия немесе ауқымды мега-стратегия. Инклюзивті білім беруді «интеграция» ұғымынан нақты ажырату қажет, өйткені біз интеграцияны ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды жалпы сыныптарға уақытша орналастыру ретінде дефинициялаймыз. Инклюзивті білім беру кейде негізгі білім беру деп те аталады, дегенмен бұл термин қазіргі терминологиялық айналымнан шығып барады. Шын мәнінде инклюзивті оқыту концепциясы жайлы тереңірек ойлансақ, көптеген адамдар денсаулық жағдайына байланысты белгілі бір физикалық мәселесі бар (мысалы, көру қабілеті шектелген жандар) тұлғаларды елестетеді. Мысалы, ғылыми зерттеулерде: «Мүмкіндігі шектеулі балалар – бұл белгілі тәртіпте белгіленген, туа біткен, тұқым қуалаушы аурулармен немесе зақымданудың салдарынан өмір сүру әрекетінде шектеулері бар, дене және (немесе) психикалық кемістіктері бар он сегіз жасқа дейінгі балалар [1, 8-б.]», - деп көрсетіледі.

Алайда инклюзивті оқытудың нақты мазмұны тек бұл емес. Инклюзивті білім беру – белгіленген аудиториядағы білім алушылардан қандай да бір әлеуметтік немесе когнитивті айырмашылығы бар оқушыларды бейімдеп оқыту жүйесі. Ондай ерекшеліктер тек оқушылардың физиологиялық жай-күйіне ғана қатысты емес. Біз осындай біржақты түсініктен арылуымыз қажет. Себебі жаһандану дәуіріндегі білім беру жүйесінде динамикалық түрде түрлі құбылыстар орын алуда. Мысалы, қазақ тілінде оқытпайтын сыныптардан қазақ тіліндегі оқу ортасына ауысқанда немесе шетелден келген азаматтар қазақ тілді сыныпқа алғаш рет келгенде, ол білім алушылар басқа құрдастарына қарағанда тілдік құзыреттілік деңгейі жағынан төмен болады. Бұл құбылыс әсіресе «Қазақ әдебиеті» пәнінде айқын байқалады. Бұл да – өзіндік бір ерекшелік. Қазіргі таңда ауыл мектептері мен қала мектептері арасындағы ресурстық айырмашылықтың бар екені жасырын емес. Оқушылар бірнеше жыл ауыл мектебінде білім алып, қалалық ортадағы мектепке келгенде өзін басқалармен салыстырып, өзінің академиялық кемшіліктерін сезініп, білім алу кезінде

психологиялық дискомфортқа тап болатын жағдайлар жиі кездеседі. Бұл да – ерекше қажеттіліктің бір түрі. Педагогтердің әрбір оқушының жеке жай-күйін терең түсініп, ерекше назар мен жеке көңіл бөлуді қажет ететіндер үшін арнайы уақыт арнауы, оларды әлеуметтендіру мақсатында жүйелі жұмыс жасауы – инклюзивті білім берудің негізі болып табылады. Инклюзивті білім беру идеясы екі негізгі факторды айқындайды. Біріншіден, егер дидактикалық әдістер дұрыс қолданылса, ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар академиялық және әлеуметтік жағынан дамып, олардың өзін-өзі бағалау деңгейі артады. Сонымен қатар, басқа оқушылар да академиялық прогреске қол жеткізіп, қоғамның әртүрлілігін бағалауға, әлеуметтік әділеттілік пен теңдікті мойындауға, сондай-ақ гуманистік қарым-қатынасты арттыруға дағдыланады. Екіншіден, қазіргі уақытта көптеген мемлекеттерде ЕБҚ бар оқушылардың жалпы ортада білім алу құқығы – жалпыға бірдей қабылданған аксиома.

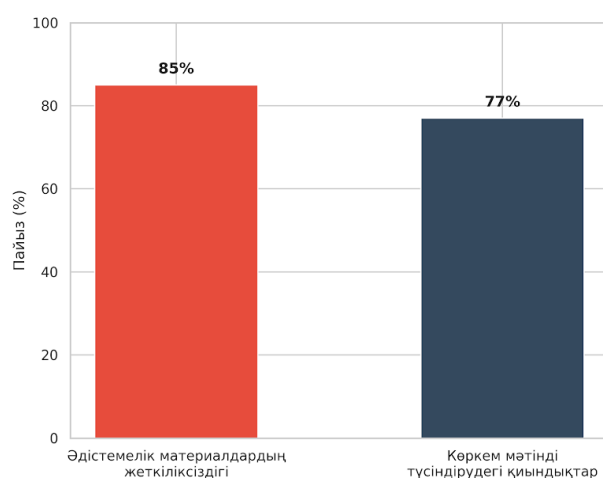
Инклюзивті білім беру мәселесі педагогика және әдістеме ғылымында жан-жақты қарастырылып, оның құқықтық, психологиялық-педагогикалық және ұйымдастырушылық аспектілері кеңінен зерттелген [2; 3; 4]. Алайда аталған еңбектердің басым бөлігі жалпы дидактикалық модельдерге немесе бастауыш білім беру деңгейіне бағытталып, жекелеген пәндерді, соның ішінде «Қазақ әдебиеті» пәнін инклюзивті ортада оқытудың пәндік-әдістемелік ерекшеліктері жүйелі түрде саралана бермеген. Мысалы, орта мектепте қазақ әдебиетін оқыту әдістемесіне арналған зерттеулерде нақты көркем шығармаларды талдау және оларды оқулыққа енгізудің тиімді жолдары ұсынылған [5; 6, 92-б.]. Дегенмен мұндай тәсілдер ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың мүмкіндіктерімен арнайы сабақтастырылмаған. Әсіресе, көркем мәтінді қабылдау, интерпретациялау және эмоционалдық-танымдық талдау үдерісін ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың когнитивтік және тілдік мүмкіндіктерімен сабақтастыру мәселесі жеткілікті деңгейде нақтыланбаған. Осы тұрғыдан алғанда, зерттеу нысаны инклюзивті білім берудің жалпы теориясы емес, орта мектептегі қазақ әдебиеті пәнін оқытудың нақты пәндік-әдістемелік моделін айқындау десек болады.

Зерттеу әдістері мен материалдар

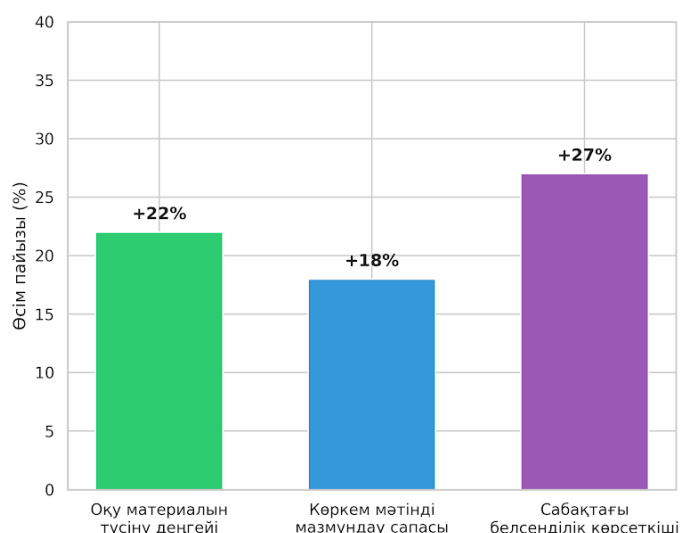
Білім беру жүйесінде әрбір оқушының жеке қажеттіліктерін ескере отырып, олардың мүмкіндіктерін барынша ашу – стратегиялық міндеттердің бірі. Инклюзивті білім беру дегеніміз – мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептер мен балабақшаларға тарту және оларға сапалы білім алуға жағдай жасау жүйесі мен процесі [1, 38-б.]. Бұл процесс ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды жалпы білім беру үдерісіне интеграциялау арқылы олардың толыққанды дамуына бағытталады [7, 19-б.]. Әсіресе, қазақ әдебиеті пәні оқушылардың рухани дүниесін байытып, ұлттық құндылықтарды тануға және шығармашылық рефлексия жасауға бірегей мүмкіндік береді.

Алайда көзі нашар көретін немесе психикалық дамуы тежелген оқушыларға қазақ әдебиетінің күрделі концептілерін меңгертуде спецификалық қиындықтар туындайды. Бұл кедергілер әдістемелік құралдардың тапшылығына және педагогтердің инклюзивті дидактиканы меңгеру деңгейіне тікелей байланысты [6, 102-б.]. Осыған орай, зерттеу жұмысында нақты эмпирикалық база қолданылды. Зерттеу барысында Алматы қаласындағы инклюзивті сыныптары бар үш мектептің қазақ әдебиеті мұғалімдерімен (барлығы 25 респондент) сауалнама жүргізіліп, 45 оқушының білім сапасына мониторинг жасалды (1-диаграмма). Педагогтерге жүргізілген сауалнама қазақ әдебиетін инклюзивті оқытуға байланысты кедергілерді, әдістемелік материалдардың қолжетімділігі мен негізгі қиындықтарды анықтауға бағытталды. Сауалнама онлайн форматта жүргізілді және ашық/жабық сұрақтарды қамтыды. Сауалнама нәтижесіне сәйкес респонденттердің 85%-ы қазақ әдебиетін инклюзивті оқытуға байланысты әдістемелік материалдардың жеткіліксіз екенін айтса, 77%-ы ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға көркем мәтінді түсіндіруде қиналатындарын көрсетті. Зерттеуге қатысқан 45 мектеп оқушысының оқу

сапасына жүргізілген мониторинг бейімделген әдісті қолданғанға дейінгі және одан кейінгі оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға бағытталды. Мониторинг қорытындысы бойынша оқу материалын түсіну деңгейі орта есеппен 22%-ға, көркем мәтінді мазмұндау сапасы 18%-ға, оқушылардың сабақтағы белсенділік көрсеткіші 27%-ға артқаны анықталды (2-диаграмма). Әсіресе көру қабілеті бұзылған оқушыларда аудиоматериалдарды пайдалану мәтінді қабылдауды жеңілдетсе, психикалық дамуы тежелген оқушыларда көрнекілік пен рөлдік ойындар шығарманы түсіну деңгейін едәуір жақсартты. Алынған нәтижелер қазақ әдебиеті пәнінде инклюзивті оқытуға негізделген сараланған әдістердің оқу сапасын арттыруға және оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін күшейтуге оң ықпал ететінін көрсетті. Зерттеуде дескриптивті талдау, педагогикалық эксперимент және көркем мәтінді адаптациялау әдістері пайдаланылды. Жиналған материалдар қазақ әдебиеті сабағындағы мәтінді қабылдау деңгейі мен оқушылардың психо-эмоционалдық ерекшеліктері арасындағы корреляцияны анықтауға мүмкіндік берді.

1-диаграмма – Педагогтер сауалнамасының нәтижесі (%)

2-диаграмма – Бейімделген әдістен кейінгі оқушылар жетістіктерінің өсімі (%)

Инклюзивті білім беру тек әлеуметтендіру құралы емес, ол әр оқушының әдебиет арқылы өзін тануына жағдай жасайтын әдіс [8, 29-б.]. ЮНЕСКО-ның анықтамасы бойынша, бұл үдеріс барлық білім алушылардың мәдениетке және қауымдастыққа қатысуын

арттыруды көздейді [9, 118-б.]. Біз бұл көзқарасты қолдай отырып, инклюзияны тек мектепке орналастыру емес, қазақ әдебиеті сабағындағы көркем мәтін арқылы оқушының эстетикалық талғамын қалыптастыру деп түсінеміз.

Қазақ әдебиеті сабағының мазмұны адамгершілік пен патриоттық құндылықтарды бойға сіңіруге негізделген. Ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға бұл құндылықтарды жеткізу үшін оқытудың тиімді әдістерін, атап айтқанда, аудио-визуалды құралдарды, бейімделген мәтіндерді және тактильді көрнекіліктерді пайдалану маңызды. Көркем шығарманы оқытудағы мұндай инновациялық тәсілдер инклюзивті сыныптағы барлық балалардың материалды сапалы меңгеруіне кепіл болады.

Талдау мен нәтижелер

Қазақстанда инклюзивті білім беру саясаты ҚР Оқу-ағарту министрлігінің қолдауымен дамып келеді. Мемлекет білім беру бағдарламаларын ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың мүмкіндіктеріне бейімдеп, педагогтердің инклюзивті білім берудегі біліктілігін арттыруға басымдық беруде. Ерекше оқытуды қажет ететін балаларды қоғамға бейімдеу мақсатында барлық оқушыларды бір сыныпта оқытады. Қажеттілігі бар балаға арнайы, қолайлы жағдаят тудыру үшін мұғалім түрлі әдістер пайдалану қажет.

Көзі нашар көретін оқушылар үшін ақпараттың көрнекі түрде берілуі қиынға соғады. Бұл оқушылар мәтіндерді баяу оқиды, ұзақ уақыт зейінін шоғырландыруда қиындық көреді [10, 98-б.]. Сондықтан, мұғалім оқу материалдарын есту арқылы қабылдауға да қолайлы етіп бейімдеуі керек.

Ал психикалық дамуы тежелген оқушылар үшін ақпараттың көлемін азайтып, оны қарапайым, қысқа сөйлемдермен беру маңызды. Мұндай оқушылар тапсырмаларды баяу орындайды, сондықтан оларға қосымша уақыт беру, ынталандырушы әдістерді қолдану қажет.

Мақалада біз барлық инклюзивті білім беруді қажет ететін балаларды емес, мектептерде жиі кездесетін оқушылардың мәселесін қарастыруға тырыстық.

Көзі нашар көретін оқушылардың оқу үдерісінде кездесуі мүмкін кедергілерді қарастырсақ. Көзі нашар көретін оқушыларға арналған арнайы әдеби материалдардың жетіспеушілігі – басты проблемалардың бірі. Қазақ әдебиетіндегі көлемді мәтіндер олардың қабылдауына қиындық тудырады. Сонымен қатар, көру қабілеті шектеулі оқушылар үшін мәтіннің шрифті, жарықтылық деңгейі және оқытудың көрнекілік құралдары үлкен маңызға ие.

Психикалық дамуы тежелген оқушылардың оқу қажеттіліктерін талдасақ. Психикалық дамуы тежелген оқушылар әдеби шығармаларды түсінуде, мәтіннің мазмұнын талдауда қиналады. Олардың эмоциялық және танымдық даму деңгейі сыныптағы басқа оқушылардан төмен болғандықтан, мұғалім оларға жеке тәсіл қолдануы қажет. Көбінесе, бұл оқушылар топтық жұмысқа толыққанды қатыса алмайды немесе өз пікірін еркін жеткізуде қысылып, шектеліп қалады.

Одан бөлек орта мектептерде бойында дислексия құбылыс кездесетін оқушылар бар. Дислексия – жалпы оқуға қабілеті сақтала отырып, оқу және жазу дағдыларын меңгерудің тандамалы бұзылуы [11, 24-б.]. Оқушылардың интеллектісі қалыпты, дамуы тұрақты, физиологиясы нормаға сәйкес болғанымен, мәтіндерді оқуда қиындықтар туындайды. Бұл құбылыс орта мектептің алғашқы сыныптарында пайда болады. Ол оқушылардың мынандай сипаты байқалады: оқу жылдамдығы төмен, дауыстап оқуда қателіктер жібереді, буындарды байланыстыра алмайды немесе тастап кетеді. Әдебиеттің негізі – мәтін. Мәтінсіз әдебиет болмайды. Сондықтан қазақ әдебиетін оқытуда оқушылармен жасалатын ең негізгі әрекет мәтінмен жұмыс болғандықтан, бойында дислексия құбылысы анықталған білім алушылармен көптеген жұмыстар жасалуы керек.

Зерттеудің теориялық бөлімінде жинақталған ақпарат негізінде практикалық жұмыстар жүргіздік. Соның нәтижесінде әр балаға қандай көмек көрсетіп, тиімділігі бойынша

эффективті болған бірнеше әдіс түрлерін ұсынбақып. Көзі нашар көретін оқушылармен жұмыс әдістері мейлінше баланың басқа жетілген қабілеттерін қамти алатын, сабақта да басқа балаларға кедергі тудырмайтын болу керек.

1. Дыбыстық қолдауды пайдалану. Көзі нашар көретін оқушыларға арналған тиімді тәсілдердің бірі – мәтіндерді аудио форматта ұсыну. Әдеби шығармаларды кәсіби дикторлар дауыстап оқыған жазбалар оқушылардың мәтінді қабылдауын жеңілдетеді. Мысалы, Абайдың қара сөздерін немесе поэмаларын тыңдау арқылы оқушы мәтіннің мазмұнын тез түсінеді. Қазіргі уақытта Ютуб платформаларында көптеген көркем шығармалардың аудио, бейне жазбалары сапалы жасалған. Электронды тақта арқылы балаларға бейне жазбаны көрсеткенде, көзі нашар көретін оқушы оның дыбысын тыңдау арқылы қабылдай алады.

Әр сыныпта оқытылатын әдеби шығармаларға Abai.TV арнасы дыбыстап жасаған арнайы анимациялық фильмдер сілтемесі 1-кестеде берілген.

1-кесте – Қазақ әдебиетінде қолдануға болатын анимациялық фильмдер тізімі

Сынып	Шығарма атауы	Сілтеме
6-сынып	«Жусан иісі» С. Мұратбеков [12, 78-б.]	https://youtu.be/b3UlaGGZn3k
8-сынып	«Күй аңызы» Т. Ахтанов [13, 192-б.]	https://youtu.be/IP0itd9Nwfk
9-сынып	«Шұғаның белгісі» Б. Майлин [14, 149-б.]	https://youtu.be/vTyynYLkrRk

2. Үлкейтілген шрифт пен көрнекі құралдарды қолдану.

Сабақ барысында пайдаланылатын оқу материалдарының шрифтті көзі нашар көретін оқушыларға бейімделуі қажет. Мұғалімдер арнайы компьютерлік бағдарламаларды, мысалы, экран үлкейту функцияларын және түрлі-түсті контрастты пайдалана алады. Бұл әдістер оқушының мәтінмен жұмыс істеуін айтарлықтай жеңілдетеді.

3. Брайль шрифтмен кітаптарды қолдану.

Егер оқушы Брайль жүйесін пайдалануға дағдыланған болса, мұғалім оқу материалдарын осы шрифт арқылы беруі тиіс. Қазіргі таңда қазақ әдебиеті шығармаларының Брайль шрифтмен жазылған нұсқалары аз болса да, оларды электронды форматқа аудару арқылы қолжетімділікті арттыруға болады. Бұл оқушының болашақта көру қабілеті нашарлауынан болатын қолайсыздықтардың алдын ала алады. Қазіргі таңда арнайы жазумен жазылған көптеген кітаптар қолданыста бар.

4. Тактильді оқу құралдарын пайдалану

Әдеби кейіпкерлердің мінез-құлқын немесе оқиға желісін талдағанда, көру қабілеті шектеулі оқушылар үшін тактильді карталарды немесе мүсіндер түріндегі құралдарды қолдануға болады. Бұл олардың шығарманы терең түсінуіне мүмкіндік береді. Пәнаралық байланысы көп бола бермейтін «еңбекке баулу» пәндерін оқыту барысында сыныптастарына өтініш білдіру арқылы арнайы мүсіндерді сабақ кезінде жасатуға да болады. Балалардың кейіпкерді терең түсінуімен қатар, жанындағы құрдастарына қолдау білдіруі де артады, оқушының шығармашылық қабілеті шыңдалады.

Психикалық дамуы тежелген оқушылармен жұмыс әдістерін мұғалімдер өз жұмыстарының барысында көп қолданады. Себебі қазіргі кезде ең көп кездесетін инклюзивті білім беруді қажет ететін оқушылар осы санатқа жатады.

1. Ақпаратты кезең-кезеңімен беру. Бұл оқушылар үшін ақпараттың күрделілігін азайтып, оны шағын бөліктермен түсіндіру қажет. Мысалы, ұзақ мәтінді қысқаша үзінділерге бөліп, әр бөлімнен кейін оқушылардың түсінігін тексеру арқылы оқытудың тиімділігін арттыруға болады.

2. Рөлдік ойындар мен драматизация. Психикалық дамуы тежелген оқушылар шығарманың мазмұнын өз бетімен түсінуде қиналуы мүмкін. Оларға әдеби кейіпкерлердің әрекеттерін сахналық қойылым арқылы көрсетуді ұсынамыз. Мысалы, Тынымбай Нұрмағамбетовтың «Анасын сағынған бала» [12, 62-б.] шығармасының толық мазмұны драмалық шығарма ретінде жазылмаса да, көрініс етіп қоюға ыңғайлы жазылған. Балаларды

рөлге бөліп, әңгімені толық, детальді меңгертуге болады. Барлық оқушылардың мәтінді сезінуі жеңілдейді. Одан бөлек арнайы драмалық үлгіде жазылған Дулат Исабековтың «Өпке» [13, 73-б.], Шахмардан Құсайыновтың «Томирис» [14, 94-б.] драмаларын да сахналауға, мектепішілік қойылым қойып, арнайы театр үйірмесін ашуға да болады.

3. Көрнекілік әдісін қолдану. Психикалық дамуы тежелген оқушылар ақпаратты көрнекі құралдар арқылы жылдам қабылдайды. Сабақта иллюстрациялар, бейнероликтер және сызбаларды қолдану олардың түсінігін жақсартуға көмектеседі.

4. Жеке жұмыс жоспарын құру. Мұндай оқушыларға жеке оқу жоспарларын құру маңызды. Мысалы, шығарманы талдау барысында олар үшін қосымша тапсырмаларды қарапайым, нақты әрі қызықты етіп әзірлеу қажет. Бұл тәсіл олардың өз бетінше жұмыс жасау қабілетін дамытады.

Сабақ барысында топтық жұмыстар жасау барлық пәнде қолданылады. Алайда, әдетте топқа бөлгенде балалар дұрыс емес жинақталып қалуы мүмкін. Сондықтан мұғалім инклюзивті білім беруді қажет ететін оқушысы болған жағдайда балалардың қабілеттерін ескере отыра, әрі олардың сезімдері мен еркіндіктерін шектемей, жұптастыруы қажет. Топтық жұмыстарды ұйымдастыруда мынадай ұсыныстар береміз.

Инклюзивті сыныптағы ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды топтық жұмыстарға тарту олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мұнда келесі әдістер тиімді:

- Топтағы рөлдерді бөлу: Оқушылардың қабілеттеріне қарай міндеттерді бөліп беру. Мысалы, көзі нашар көретін оқушы мәтін оқудың орнына, тыңдаған мәтін бойынша пікір білдірумен айналыса алады.

- Топтық талқылаулар: Барлық оқушылардың ой-пікірін ескеру және әрқайсысының үлесін атап өту арқылы өзара құрмет қалыптастыру.

Осы маңызды тұстар мен тиімді әдістердің нәтижелі болуын бақылау үшін зерттеу кезінде мына әдістер қолданылды. Мысалы 2-кестеде қазақ әдебиеті сабағында жалпы білім беретін сыныпта, ал 3-кестеде ерекше білім беруді қажет ететін оқушы бар сыныпта қолдануға болатын бақылау, сауалнама жүргізу, әңгімелесу сияқты әдіс-тәсілдердің сипаттамасы берілген.

2-кесте – Қазақ әдебиетін жалпы білім беретін сыныпта оқытуда оқушылармен жүргізілген жұмыстар

Бақылау әдісі	Сауалнама жүргізу	Әңгімелесу әдісі
• Сабақ барысында оқушылардың көркем шығарманы түсінуі, мәтінмен жұмыс жасау дағдылары, кейіпкерлерді талдау және өз ойын жеткізу қабілеті бақыланды. Оқушылардың шығармашылық тапсырмаларды орындау деңгейі мен белсенділігі анықталды. • Мәтін бойынша сұрақ-жауап, жоспар құру, кейіпкерлерге мінездеме беру арқылы олардың талдау дағдылары бағаланды. Нәтижесінде оқушылардың басым бөлігі шығарманың негізгі идеясын анықтай алатыны байқалды. • Топтық жұмыс пен пікірталас әдістері қолданылғанда оқушылардың қызығушылығы артып, сабаққа қатысу белсенділігі жоғарылады.	• Сабақ соңында оқушылардан әдеби шығармаларды түсіну деңгейі, қолданылған әдістердің тиімділігі және өздеріне қызықты болған тапсырмалар туралы пікірлері алынды. • Сауалнама нәтижесі бойынша оқушылардың 75–80%-ы топтық жұмыс пен шығармашылық тапсырмаларды тиімді деп бағалады. • Кейбір оқушылар күрделі теориялық ұғымдарды (жанр, композиция, көркемдік тәсілдер) түсінуде қиындық бар екенін көрсетті. Бұл келесі сабақтарда қосымша түсіндіру жұмыстарын жүргізуге негіз болды.	• Оқушылармен жеке және топтық әңгіме барысында олардың әдебиет пәніне деген көзқарасы, қызығушылығы және шығарманы қабылдау ерекшеліктері талданды. • Әңгімелесу кезінде оқушылардың кейіпкерлер әрекетіне өзіндік баға беруі, өмірмен байланыстыруы байқалды. • Кейбір оқушылар көпшілік алдында пікір айтуға қиналатыны анықталып, оларды қолдау үшін ынталандыру және сенімділік қалыптастыру жұмыстары жүргізілді.

3-кесте – Қазақ әдебиетін инклюзивті оқытуда оқушылармен жүргізілген жұмыстар

Бақылау әдісі	Сауалнама жүргізу	Әңгімелесу әдісі
• Сабақ барысында көзі нашар көретін және психикалық дамуы тежелген оқушылардың материалды меңгеру деңгейі бақыланды. Мысалы, арнайы бейімделген тапсырмаларды орындау барысындағы жетістіктері мен қателіктері жазылып отырды. • Көзі нашар көретін оқушылар арнайы аудио материалдар мен үлкейтілген шрифт арқылы шығармаларды қабылдауда оң өзгеріс көрсетті. Мысалы, оқушы тыңдаған мәтіннің мазмұнын дәлірек жеткізе бастады. Психикалық дамуы тежелген оқушылар үшін рөлдік ойындар мен көрнекі құралдар пайдалану олардың шығарманы түсіну деңгейін 40%-ға арттырды.	• Сабақ соңында оқушылардан әдеби шығармаларды түсіну деңгейі мен қолданылған әдістердің тиімділігі туралы пікірлері сұралды. Сауалнама қарапайым және түсінікті сұрақтардан тұрды. • Сауалнама нәтижесінде оқушылардың әдеби шығармаларды қаншалықты жақсы түсінгені анықталды. Оқушылардың 80%-ы шығарманың негізгі идеясы мен мазмұнын түсінгенін, ал қалған 20%-ы кейбір қиындықтарға тап болғанын көрсетті. Мұндай деректер шығармаларды талқылау тәсілдерін жақсартуға мүмкіндік береді.	• Оқушылармен және олардың ата-аналарымен жеке әңгіме өткізіліп, оқыту үдерісінің артықшылықтары мен қиындықтары талқыланды. Бұл әдіс оқушылардың эмоционалдық жай-күйін түсінуге мүмкіндік берді. • Оқушылармен жеке әңгімелесу барысында олардың әдеби шығармаларды оқуға деген ынтасы мен эмоционалдық реакциясы талданды. 5-сынып оқушыларының 60%-ы әдебиетке қызығушылық танытқан, ал қалған 40%-ында өзін-өзі бағалау деңгейі төмен болғандықтан, қосымша қолдау қажеттілігі байқалды.

• Сауалнама әдісі оқушылардың әдеби шығармаларды түсіну деңгейі мен сабақтың тиімділігін жүйелі түрде өлшеуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс нақты сандар мен пайыздық көрсеткіштер алуға көмектесті. Алайда сауалнама сұрақтарының сапасы оның нәтижелеріне тікелей әсер етеді, сондықтан келесі жолы сұрақтарды әртараптандыру ұсынылады.

• Әңгімелесу әдісі эмоционалдық және әлеуметтік аспектілерді тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Оқушылардың жеке мәселелері мен ата-аналардың пікірі сабақ процесін жетілдіруге құнды ақпарат берді. Бұл әдіс ерекше білім қажеттілігі бар оқушылар үшін өте пайдалы болды.

• Көзі нашар көретін оқушылар арнайы аудио материалдар мен үлкейтілген шрифт арқылы шығармаларды қабылдауда оң өзгеріс көрсетті. Мысалы, оқушы тыңдаған мәтіннің мазмұнын дәлірек жеткізе бастады.

• Психикалық дамуы тежелген оқушылар үшін рөлдік ойындар мен көрнекі құралдар пайдалану олардың шығарманы түсіну деңгейін 40%-ға арттырды.

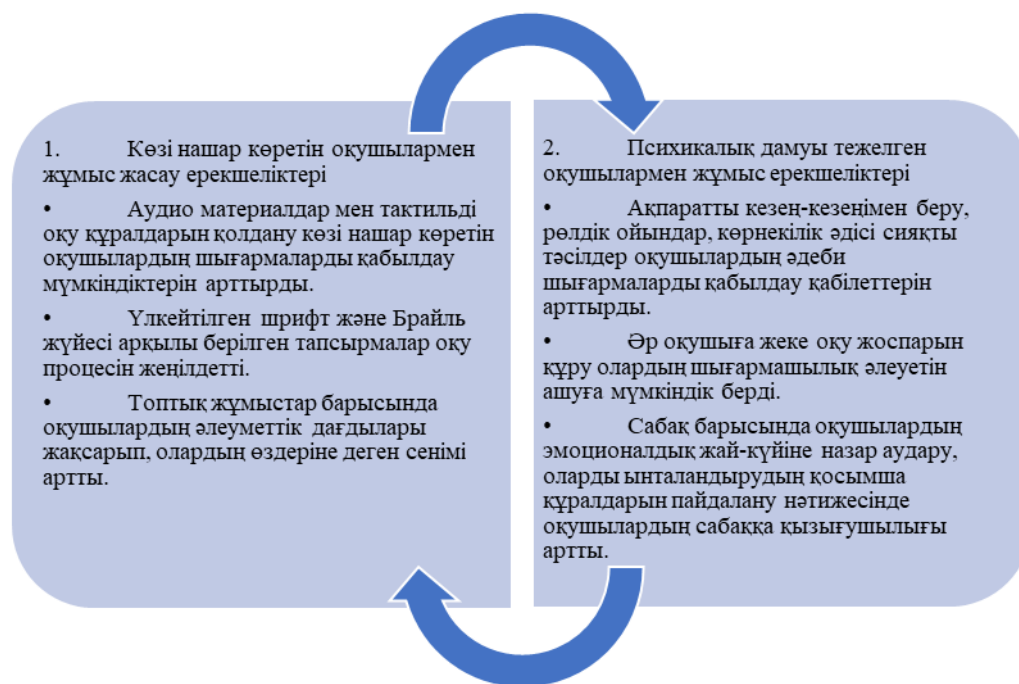
Қазақ әдебиеті – сырлы сезімнің, мөлдір өнердің пәні. «Әр ұлттың өнері, мәдени элементтер, эстетикалық түсініктер, ұлттық құндылыққа деген көзқарас сол халықтың өмір сүру жағдайларына, қажеттіліктеріне және өмір сүріп жатқан географиясы негізінде пайда болып, дами береді. Өнер барлық халықтарды, әсіресе бір текті халықтарды жақындастыру үшін ерекше күш болып табылады» [15, 321-б.]. Өнер арқылы, әдебиет арқылы тек түрлі халықтарды емес, кез келген ортаның ынтамақтастық ахуалын жақсартып, бірлікте жұмыс жасауға үндеуге болады. Яғни қазақ әдебиетін инклюзивті білім беру жағдайында оқыту арқылы қарым-қабілеті, өмірге деген көзқарасы әртүрлі оқушылар арасындағы байланысты нығайтып, барлық балаға теңдей, қолжетімді білім беруге мүмкіндік мол. Қазақ әдебиетінде, әсіресе халық ауыз әдебиетінде лирика да, әлеуметтік тақырыптар да көптеп кездеседі: «Сал-серілердің өлеңдері лирикаға толы. Әлеуметтік, саяси тақырыптағы да өлеңдер де жиі кездеседі» [16, 207-б.]. Тақырыптың кеңдігі, тереңдігі, оның қазіргі өмірмен байланысы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып қана қоймай, құндылыққа бағдарланған білім болары сөзсіз.

Қазақ әдебиеті пәнінде инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқыту үдерісіндегі басты проблемаларын шешуге және олардың толыққанды білім алуын

қамтамасыз етуге бағытталған. Мақалада талданған әдістер мен тәсілдер бұл бағыттағы он нәтижелерге қол жеткізудің нақты жолдарын көрсетті.

Талдау бойынша 4-кестеде оқушының ерекшелігін ескере отыра жұмыс жасау нәтижелері көрсетілген.

4-кесте – Талдау бойынша оқушының ерекшелігін ескере отыра жұмыс жасау нәтижелері.

Қорытынды

Қорытындылай келе, инклюзивті білім беру үдерісі әлем елдерінде ғылыми түрде зерттеліп, жалпы білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналды. Білім беру жүйесі бір орында тұратын құбылыс емес, ол үнемі уақытпен бірге дамып, жетіліп отырады. Сол себепті қазақ әдебиеті пәнінде ерекше білім беруді қажет ететін оқушылармен жасалатын жұмыстардың ғылыми-әдістемелік негізі болуы керек. Осыны ескере отырып, төмендегідей ұсыныстар білдіреміз:

1. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру. Инклюзивті білім беруді сапалы жүргізу үшін мұғалімдер арнайы курстар мен семинарларда оқытылып, ерекше қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс жасау әдістерін меңгеруі қажет.

2. Оқу материалдарын бейімдеу. Ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға арналған оқу-әдістемелік құралдарды әзірлеу маңызды. Бұл әсіресе, қазақ әдебиеті пәніндегі мәтіндерді аудио форматта немесе Брайль шрифтімен әзірлеуге байланысты.

3. Технологияларды қолдану. Қазіргі заманғы технологияларды, мысалы, экранды үлкейту бағдарламалары, мәтіндерді дыбыстау құралдары және электронды оқулықтарды тиімді пайдалану қажет.

4. Зерттеу жұмыстарын жалғастыру. Инклюзивті білім беру тәжірибесін үздіксіз зерттеп, жаңа әдістерді сынақтан өткізу керек. Мұндай зерттеулер ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың мүмкіндіктерін барынша кеңейтуге көмектеседі.

Зерттеу барысында инклюзивті ортада жұмыс істейтін мұғалімдерге қойылатын талаптардың жоғары екенін байқадық. Олар тек пәнді жетік меңгеріп қана қоймай, әртүрлі танымдық және физикалық мүмкіндігі бар балалармен жұмыс істей алатын педагогикалық шеберлікке ие болуы тиіс. Сонымен қатар, көркем шығармаларды талдау барысында барлық

оқушылардың әлеуетін ескеріп, оқыту формаларын саралап қолдануы маңызды деп есептейміз.

Қазақ әдебиеті – тек өлеңдер мен романдарды оқытатын пән емес, ол – сырлы сезім мен адамның нәзік жанын ізгілікке, мейірімге, адамгершілікке үндейтін ерекше сабақ. Сондықтан қазақ әдебиеті сабағында инклюзивті білім берудің тиімді әдістері арқылы ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың білім алуына қолайлы жағдай жасау – қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің басты борышы. Мақаладағы әдістер оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытып қана қоймай, олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Осылайша, инклюзивті білім беру жалпы білім беру жүйесінің маңызды бөлігіне айналуы тиіс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Искакова А., Мовкебаева З., Закаева Г. Инклюзивті білім беру негіздері: оқу құралы. – Алматы: Бастау баспасы, 2016. – 319 б.
2. Байменова Б.С., Өгенбаева Ж.Ж., Абрамкина О.А., Кударова Н.А. Инклюзивті білім беруді дамытудың шетел және отандық тәжірибесі // Gumilyov Journal of Pedagogy. – 2025. – №150. – Б. 138–148. <https://doi.org/10.32523/3080-1710-2025-150-1-138-148>
3. Makoelle T.M. Schools' transition toward inclusive education in post-Soviet Kazakhstan // SAGE Open. – 2020. <https://doi.org/10.1177/2158244020926586>
4. Butabayeva L., Sharma U., Forlin Ch., Abildina S., Ismagulova S., Nogaibayeva G. Validating the Teacher Efficacy for Inclusive Practice scale in the context of Kazakhstan // European Journal of Special Needs Education. – 2025. <https://doi.org/10.1080/20473869.2025.2492091>
5. Жұмақаева Б. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: оқулық. – Алматы: Қыздар ун-ті, 2015. – 242 б.
6. Адиева П.М. Рахымжан Отарбаев шығармашылығын орта мектепте оқыту // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2022. – №2 (124). – Б. 91–104. <https://doi.org/10.47526/2022-2/2664-0686.08>
7. Боранбаева С., Абдрахман С. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді енгізу мәселесі // «Инклюзивті білім беру жағдайындағы заманауи технологиялар» атты халықаралық онлайн-конференциясының материалдары, 21-22.01.2021 ж. – Алматы: Абай атын. ҚазҰПУ: Ұлағат, 2021. – 192 б.
8. Scott T.M., Barrett S.B. Using staff and student time engaged in disciplinary procedures to evaluate the impact of school-wide PBS // Journal of Positive Behavior Interventions. – 2004. – №61(1). – P. 21–27. <https://doi.org/10.1177/10983007040060010401>
9. Айтпаева А.К. Инклюзивное образование: учеб.пособие. – Алматы: Абай атын. ҚазҰПУ, 2014. – 216 с.
10. Englert C.S., Tarrant K.L., Mariage T.V. Defining and redefining instructional practices in special education: Perspectives on good teaching // Teacher Education and Special Education. – 1992. – №5(2). – P. 62–86; Stanovich P.J., Jordan A. Exemplary teaching in inclusive classrooms. Paper presented at the Annual Meeting of the Council for Exceptional Children. – Vancouver, Canada, 2000; McIntosh K., Herman K., Sanford A., McGraw K., Florence K. (2004). Teaching transitions: Techniques for promoting success between lessons // TEACHING Exceptional Children. – 2004. – №37(1). – P. 32–38. <https://doi.org/10.1177/088840649201500203>
11. South Africa Human Rights Commission: Report of the public hearing on the right to basic education. – Pretoria: South Africa Human Rights Commission, 2006.
12. Керімбекова Б., Мұқанова Ж. Қазақ әдебиеті. Жалпы білім беретін мектептің 6-сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Мектеп, 2018. – 152 б.
13. Зайкенова Р. Қазақ әдебиеті. Жалпы білім беретін мектептің 8-сыныбына арналған оқулық. – Астана: Арман-ПВ, 2018. – 256 б.
14. Керімбекова Б. Мұқанова Ж. Қазақ әдебиеті. Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық. – Алматы: Мектеп, 2019. – 256 б.
15. Adiyeva P., Turan F. Türk Halklarının Folklorunda Müzik Aletleri ve Onlarla İlgili Mitik Anlatılar // Bilig. – 2016. – №78. – 309-326.

16. Adiyeva P., Turan F. Kazakların geleneksel tiyatrosunun baş aktörleri sal-seriler // Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi. – 2013. – №100. – 202-212.

REFERENCES

1. Iskakova A., Movkebaeva Z., Zakaeva G. Inklüzivti bilim beru negizderi: oqu quraly [Fundamentals of Inclusive Education: Textbook]. – Almaty: Bastau baspasy, 2016. – 319 b. [in Kazakh]
2. Baimenova B.S., Ogenbaeva Zh.Zh., Abramkina O.A., Kudarova N.A. Inklüzivti bilim berudi damytudyn shetel zhane otandyq tazhiribesi [Foreign and domestic experience in the development of inclusive education] // Gumilyov Journal of Pedagogy. – 2025. – №150. – B. 138–148. <https://doi.org/10.32523/3080-1710-2025-150-1-138-148> [in Kazakh]
3. Makoelle T.M. Schools' transition toward inclusive education in post-Soviet Kazakhstan // SAGE Open. – 2020. <https://doi.org/10.1177/2158244020926586>
4. Butabayeva L., Sharma U., Forlin Ch., Abildina S., Ismagulova S., Nogaibayeva G. Validating the Teacher Efficacy for Inclusive Practice scale in the context of Kazakhstan // European Journal of Special Needs Education. – 2025. <https://doi.org/10.1080/20473869.2025.2492091>
5. Zhumaqayeva B. Qazaq adabietin oqytu adistemesi: oqulyq [Methods of teaching Kazakh literature: textbook]. – Almaty: Qyzdar un-ti, 2015. – 242 b. [in Kazakh]
6. Adieva P.M. Rahymzhan Otambaev shygarmashylygyn orta mektepte oqytu [Teaching Rakhimzhan Otambaev's creativity in high school] // Iasau universitetinin habarshysy. – 2022. – №2 (124). – B. 91–104. <https://doi.org/10.47526/2022-2/2664-0686.08> [in Kazakh]
7. Boranbaeva S., Abdrahman S. Qazaqstan Respublikasynda inklüzivti bilim berudi engizu maselesi [The problem of introducing inclusive education in the Republic of Kazakhstan] // «Inklüzivti bilim beru zhagdayyndagy zamanaui tehnologialar» atty halyqaralyq onlain-konferenciasynyn materialdary, 21-22.01.2021 zh. – Almaty: Abai atyn. QazUPU: Ulagat, 2021. – 192 b. [in Kazakh]
8. Scott T.M., Barrett S.B. Using staff and student time engaged in disciplinary procedures to evaluate the impact of school-wide PBS // Journal of Positive Behavior Interventions. – 2004. – №61(1). – P. 21–27. <https://doi.org/10.1177/10983007040060010401>
9. Aitpaeva A.K. Inklüzivnoe obrazovanie: ucheb.posobie [Inclusive education: training manual]. – Almaty: Abai atyn. QazUPU, 2014. – 216 s. [in Russian]
10. Englert C.S., Tarrant K.L., Mariage T.V. Defining and redefining instructional practices in special education: Perspectives on good teaching // Teacher Education and Special Education. – 1992. – №5(2). – P. 62–86; Stanovich P.J., Jordan A. Exemplary teaching in inclusive classrooms. Paper presented at the Annual Meeting of the Council for Exceptional Children. – Vancouver, Canada, 2000; McIntosh K., Herman K., Sanford A., McGraw K., Florence K. (2004). Teaching transitions: Techniques for promoting success between lessons // TEACHING Exceptional Children. – 2004. – №37(1). – P. 32–38. <https://doi.org/10.1177/088840649201500203>
11. South Africa Human Rights Commission: Report of the public hearing on the right to basic education. – Pretoria: South Africa Human Rights Commission, 2006.
12. Kerimbekova B., Muqanova Zh. Qazaq adabiet. Zhalpy bilim beretin mekteptin 6-synybyna arналған oqulyq [Kazakh literature. Textbook for the 9th grade of a comprehensive school]. – Almaty: Mektep, 2018. – 152 b. [in Kazakh]
13. Zaikenova R. Qazaq adabiet. Zhalpy bilim beretin mekteptin 8-synybyna arналған oqulyq [Kazakh literature. Textbook for the 8th grade of a comprehensive school]. – Astana: Arman-PV, 2018. – 256 b. [in Kazakh]
14. Kerimbekova B. Muqanova Zh. Qazaq adabiet. Zhalpy bilim beretin mekteptin 9-synybyna arналған oqulyq [Kazakh literature. Textbook for the 9th grade of a comprehensive school]. – Almaty: Mektep, 2019. – 256 b. [in Kazakh]
15. Adiyeva P., Turan F. Türk Halklarının Folklorunda Müzik Aletleri ve Onlarla İlgili Mitik Anlatılar [Musical Instruments in the Folklore of Turkish Peoples and Mythic Narratives Related to Them] // Bilig. – 2016. – №78. – 309-326. [in Turkish]
16. Adiyeva P., Turan F. Kazakların geleneksel tiyatrosunun baş aktörleri sal-seriler [The leading actors in the traditional Kazakh theater are the sal-seriler.] // Millî Folklor. – 2013. – №100. – 202-212. [in Turkish]

Методические особенности инклюзивного преподавания казахской литературы в средней школе

Аннотация. В современных условиях развитие инклюзивного образования является одной из актуальных проблем в сфере образования. Инклюзивное образование – подход к организации образовательного процесса, направленный на обеспечение равного доступа всех учащихся к качественному образованию, в том числе детей с особыми образовательными потребностями. Анализ образовательной практики показывает, что в системе образования Республики Казахстан вопрос инклюзивного обучения связывается преимущественно с обучением детей с ограниченными возможностями здоровья. Если рассматривать эту проблему с глобальной точки зрения, можно заметить развитие новых тенденций. По мере увеличения числа детей с особыми образовательными потребностями в Республике Казахстан возрастает необходимость совершенствования теории и практики инклюзивного образования. Учебная дисциплина «Казахская литература» обладает значительным потенциалом для реализации принципов инклюзивного образования, поскольку способствует развитию языковой и культурной компетентности учащихся, их социализации и личностному развитию.

В статье рассматриваются методические подходы к инклюзивному преподаванию казахской литературы. Анализируются способы расширения кругозора учащихся посредством изучения литературных произведений, развития социальной и культурной компетентности учащихся, а также развития их творческих способностей и критического мышления. Кроме того, рассматриваются роль учителя в инклюзивном образовании, методы и стратегии обучения, а также виды ресурсной и педагогической поддержки, необходимых для обеспечения активного и равноправного участия учащихся в учебном процессе.

Ключевые слова: инклюзивное образование, эффективные подходы, литературные произведения, педагогические стратегии, равные возможности, навыки сотрудничества.

Methodological Features of Inclusive Teaching of Kazakh Literature in Secondary Schools

Abstract. Nowadays, the system of inclusive education is one of the most pressing problems in the field of education. Inclusive education is an educational process aimed at providing a full-fledged education for all students, including children with disabilities. It is no secret that in our country's education system the issue of inclusive education is limited only to children with physiological developmental disabilities. If we consider this problem from a global point of view, we can notice the development of new trends. As the number of children with special educational needs increases in our country, a comprehensive study of inclusive education is becoming more important. The subject of Kazakh literature is of particular importance for inclusive education, as it contributes to improving students' linguistic and cultural level and supporting their social and personal development.

This article discusses effective approaches to inclusive education in lectures on Kazakh literature. The article analyzes ways to broaden students' horizons through literary works, develop their social and cultural competencies, and improve their creative and critical skills. In addition, the article considers questions about the role of teachers in inclusive education, teaching methods and strategies, and the resources and support needed to ensure full student participation in the learning process will be considered.

Keywords: inclusive education, effective approaches, literary works, pedagogical strategies, equal opportunities, cooperation skills.

Авторлар туралы мәлімет

Адиева П.М. – корреспондент-автор, филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қожас Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, e-mail: pakizat.adiyeva@ayu.edu.kz, Қазақстан, Түркістан қ.

Муратбаев А.А. – PhD докторант, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, e-mail: muratbayev2109@gmail.com, Қазақстан, Алматы қ.

Жапишева Ф.Қ. – PhD докторант, Қожас Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, e-mail: galya_2022@mail.ru, Қазақстан, Түркістан қ.

Information about the authors

Adieva P.M. – *The Corresponding Author, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, e-mail: pakizat.adiyeva@ayu.edu.kz, Kazakhstan, Turkistan.*

Muratbayev A.A. – *PhD Doctoral Student, Al-Farabi Kazakh National University, e-mail: muratbayev2109@gmail.com, Kazakhstan, Almaty.*

Zhapisheva G.K. – *PhD Doctoral Student, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, e-mail: galya_2022@mail.ru, Kazakhstan, Turkistan.*

Сведения об авторах

Адиева П.М. – *автор-корреспондент, кандидат филологических наук, ассоциированный профессор, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, e-mail: pakizat.adiyeva@ayu.edu.kz, Казахстан, г. Туркестан.*

Муратбаев А.А. – *PhD докторант, Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, e-mail: muratbayev2109@gmail.com, Казахстан, г. Алматы.*

Жапишева Г.К. – *PhD докторант, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, e-mail: galya_2022@mail.ru, Казахстан, г. Туркестан.*